

18. Шимко К. Зображення голови фараона в давньоєгипетській колекції Полтавського краєзнавчого музею. *Каразінські читання (історичні науки): тези доп. 61-ї Міжнар. наук. конф. мол. вчених.* Харків: Вид-во ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2008. С. 313–314.
19. Berlev O., Hodjash S. Catalogue of the Monuments of Ancien Egypt. From the Museums of the Russian Federation, Ukraine, Bielorussia, Caucasus, Middle Asia and the Baltic States. *Orbis Biblicus et Orientalis*, 17. Fribourg (Switzerland): University Press, 1998, 328, 210 p.

УДК 069.1:82(477.53-25)

Марина Голубнича
(Полтава)

МУЗЕЙНА КОМУНІКАЦІЯ У ПРАКТИЦІ ПОЛТАВСЬКОГО ЛІТЕРАТУРНО-МЕМОРІАЛЬНОГО МУЗЕЮ І. КОТЛЯРЕВСЬКОГО

Розкриваються сучасні форми музейної комунікації з громадськістю, досвід реалізації напрацювань музейно-екскурсійної діяльності. Описані тематичні екскурсії, які передбачають театралізацію музейного екскурсійного дійства з показом повсякденного побуту І. П. Котляревського. Репрезентуються науково-пізнавальні проекти, які отримали схвальні відгуки. Показана гнучкість форм діяльності музею-садиби І. П. Котляревського в сучасних умовах воєнного стану.

***Ключові слова:** музей-садиба І. П. Котляревського, І. П. Котляревський, Полтава, музейна екскурсія, науково-пізнавальний проект.*

Полтавський літературно-меморіальний музей І. Котляревського – єдиний в Україні музейний заклад, котрий презентує життя і творчість першого класика нової української літератури. Полтава не була б духовним осердям України без такого закладу, адже тут живе дух Котляревського і повсякчас відчувається його матеріальна присутність.

Музей поета є хранителем його долі: він збирає, зберігає, вивчає та експонує істинно національні святині - архів письменника, видання його творів, матеріальну та духовну культуру тієї далекої історичної епохи.

Складається з двох об'єктів: літературної частини (відкрита 1952 р.), де через майстерно скомпоновану експозицію передається неповторна атмосфера епохи формування національної літератури. Тут зберігається рукописний архів поета, твори мистецтва, вишукані меблі, рідкісні видання поч. ХІХ–ХХ ст. Серед останніх – «Енеїда» 1809 року видання – єдине прижиттєве видання з автографом поета.

Меморіальний комплекс – Садиба І. П. Котляревського (відновлений у 1969 р. з нагоди 200-ліття від дня народження поета за малюнком Т. Г. Шевченка 1845 р.) – куточок старосвітської патріархальної Полтави XVIII – поч. XIX ст.

Магістральний вектор діяльності закладу орієнтовано на розвиток музею, що відповідає соціально-культурним та патріотичним запитам суспільства, сприяє формуванню національної свідомості, зберігає національну пам'ять і водночас працює на залучення відвідувачів, створення цільової аудиторії.

Музейну комунікацію розглядаємо як синтез основних напрямків музейної діяльності: збиральницької, наукової, експозиційної, культурно-масової та освітньо-виховної. Інакше кажучи, це фактично вся діяльність музею, який спілкується з відвідувачем через музейну експозицію, забезпечуючи спілкування з об'єктами культури, освітні проекти, майстер-класи та навіть через персонал музею – музейних доглядачів, садівників тощо.

Найцінніший наш скарб – це музейна колекція та інтелект науковців, що у поєднанні дозволяють нам розвивати систему створення нових проектів та форм музейної діяльності, пошуку можливостей для створення додаткових ресурсів фінансування і залучення додаткових коштів до музею. Але на цьому шляху у музейній установі виникає багато труднощів і проблем. Подолання їх можливе за умови партнерства з органами місцевого самоврядування, громадою м. Полтави, об'єднання зусиль міжмузейного середовища та продуманої стратегії розвитку закладу.

Так, на базі музею-садиби І. Котляревського успішно реалізується тематична екскурсія «Полтавські кулінарні витребеньки». Ця послуга передбачає театралізацію музейного екскурсійного дійства: перевтілення науковця музею у доглядачку оселі І. Котляревського, яка добре знає його повсякденний хатній побут, звички, настрої, уподобання і, передаючи на мовному рівні полтавський діалект початку XIX ст., веде розповідь про домоустрій великого українського поета та ще й з дегустацією деяких кулінарних страв, які згадує в «Енеїді» І. П. Котляревський.

Схвальну оцінку отримав науково-пізнавальний проект «Хто він – Іван Котляревський? Портрет невідомого всіма знаного». Продовженням цієї ідеї стала презентація в рамках Днів європейської спадщини пішохідної квест-екскурсії з елементами театралізації «Портрет невідомого всіма знаного», яка сконцентрувала увагу навколо маловідомих сторінок життя і творчого шляху генія української землі І. П. Котляревського.

Літературно-археологічна експедиція «Шляхами творів І. Котляревського» – це той проект, який став поштовхом для

літературно-краєзнавчих досліджень полтавської молоді. Переконані: як дорога у великий світ починається з батьківської стежки, так і пізнання великої української літератури починається з літератури рідного краю. Без знання свого рідного, без його поцінування і шанування неможливо належно перейнятися більш віддаленим. Наші «розкопки» створюють можливість здобути цікаві факти з історії створення творів І. П. Котляревського, ознайомитися з біографією та звичаями українського народу.

Ініціюючи такі проекти, ми привертаємо увагу громадськості до культурної спадщини міста, розповідаючи про їх історичну та архітектурну цінність. І найважливіше – ми популяризуємо унікальний комплекс літературно-історичних меседжів, котрі залишив нам Іван Петрович Котляревський, які дають можливість контактувати з живим словом поета: через архітектурну споруду, малюнок, скульптуру, пам'ятник, рукопис.

Запроваджуючи інноваційні проекти, Полтавський літературно-меморіальний музей І. Котляревського зберігає статус потужної науково-дослідної установи і робить впевнені кроки до розвитку спеціальної системи заходів з організаційного та економічного забезпечення майбутніх модернізаційних проектів. Такі реалії музейного сьогодення наштовхнули на ідею розміщення свого експозиційного простору в Інтернеті.

Так, у 2019 р. розпочалася копітка робота над створенням інформаційно-презентаційного матеріалу для користувачів онлайн-формату. Музей І. Котляревського є автором 6 туристичних маршрутів для створення унікального мобільного додатку, який містить низку сферичних панорам з можливістю переходів з кімнати в кімнату, з парку в сквер, з одного музею в інший. Саме через онлайн-комунікацію ми прагнули наочно продемонструвати відвідувачеві зовнішній вигляд будівлі, музею, здійснити прогулянку його залами, оглянути визначні історичні пам'ятки та місця, мотивуючи його прийти наживо до музею. Результатом цієї роботи стала участь у грантовому проєкті спільно з рекламною агенцією «LAMPА АGENC» у межах програми «Створюємо інноваційний культурний продукт 2019» від Українського культурного фонду. І здійснити таку віртуальну подорож з 1 листопада 2019 р. стало абсолютною реальністю, виконавши декілька простих кроків: зайти на сторінку музею чи на сайт «Poltavaopen» та обрати заданий маршрут відповідно до бажання.

Такі форми роботи дозволяють музею І. Котляревського бути одним із найвідвідуваніших літературних музеїв Полтави. Навіть під час пандемії COVID-19, в умовах жорстких обмежень щодо відвідування музею нам вдалося втримати високий рівень суспільної

зацікавленості, актуальності й популярності серед відвідувачів завдяки інтернет-мережі. Онлайн-формати стали рівноправним способом комунікації, де разом з традиційними відвідуваннями виставкових проєктів сталої музейної практики набувають онлайн-візити до музею. Так народилися цікаві музейні проєкти:

– проєкт #тематичні_онлайн_екскурсії, серед яких найбільш резонансними були «Спогади Мізинчика», «Як святкували Різдво у цій господі», «Козацька героїка в «Енеїді» І. Котляревського», «Із мальв, чорнобривців, калини сформувалась душа України», «Музей, який доступний кожному»;

– проєкт #котляревський_традиції (із етнографічних та історичних розвідок музею);

– проєкт #котляревський_експозиція (серія унікальних музейних предметів);

– проєкт #котляревський_кураторська виставка.

Під час карантину не зупинилась музейна комунікація щодо реалізації освітніх проєктів. Для користувачів Facebook, Instagram, Youtube свою ефективність довели:

– музейна освітня платформа: «Експрес-урок для 9 класу» за участі викладачів ПНПУ імені В. Г. Короленка;

– навчальна майстерня з художнього мистецтва «Техніки роботи з фарбою» (художник-педагог Ю. Багацька);

– музейний-адвайзер «Художня інтерпретація образу і творчості»;

– музейні онлайн-круглі столи, семінари, конференції для студентства та фахівців тощо.

З моменту повномасштабного вторгнення РФ ми чітко усвідомлювали, що захист колекцій наших музеїв та загалом нашої культури – це збереження української державності. Ми є активними компонентами цього процесу як і наша армія. Враховуючи, що війна це динамічний процес, ми одразу подбали про безпеку нашої фондової колекції та запустили алгоритм діяльності музею під час воєнного стану.

Перед котляревцями постали нові виклики сьогодення: відповідальніше ставитися до безпеки у її широкому розумінні та водночас боротися словом, широко використовуючи об'єкти історичної пам'яті та культури. Адже музей-садиба першого національного літературного класика музеєфікує винятково цінну територію стародавньої Полтави, місце народження української мови, літератури, театру. Територія садиби – комплекс предметно-меморіальних споруд з гармонійним поєднанням типової рослинності (фітоценозу) українського містечка доби Гетьманщини – дозволила реалізувати цікаві тематичні екскурсії: «Хата біля старої брами»,

«Іванова гора – духовне осердя Полтави», «Українські генії: поети і святі з Іванової гори», «Лампове паті на хаті» тощо.

Так, в умовах воєнного стану за результатами статистичних спостережень відділу туризму та культурної спадщини Департаменту культури, молоді та спорту Полтавської міської ради щодо проведення цьогорічного екскурсійного сезону за підсумком трьох літніх місяців у комунальних музеях Полтави лідером став саме літературно-меморіальний музей І. Котляревського.

Наведений факт є ще одним прикладом музейної комунікації, де музейники, об'єднавши зусилля зі своїми партнерами – Полтавською дитячою музичною школою №1 імені Платона Майбороди та Полтавськими осередками Національної спілки фотохудожників України, Національної спілки художників України, міською спілкою екскурсиводів та краєзнавців, зробили головне – підтримували людей через безцінні культурні та історико-етнографічні джерела.

Всього протягом трьох літніх місяців 2022 року послугами літературно-меморіального музею І. П. Котляревського скористалося майже 4 тис. осіб, із них п'ятсот осіб – ВПО. Музейний спец рахунок поповнився на 103,4 тис. грн. До речі, ми єдиний серед комунальних музеїв міста, котрий упродовж літа ц. р. був постійним ініціатором благодійної акції для містян та внутрішньо переміщених осіб: двічі на тиждень (щовівторка та суботи) здійснювалось безоплатне екскурсійне обслуговування.

Отже, досвід музею І. Котляревського свідчить, що залишається сталим інтерес до як до постійної експозиції, так і до традиційної форми музейної комунікації – екскурсії. Ми залишаємось унікальною установою, яка розробляє бренд і пропонує високоякісні послуги. Сучасні умови фактично обумовили зміну форми комунікації музею. Ми вибудовуємо дружній простір, який мотивує та заохочує до пізнання теми музею знов і знов. Відвідувач обирає сам, які культурно-просвітницькі заходи йому відвідати чи прийти до музею аби зустрітись із друзями, однодумцями тощо.

Ці всі кроки дають можливість втримати високий рівень суспільної зацікавленості, актуальності й популярності установи серед відвідувачів.

В умовах нових суспільно-громадських викликів, що постали перед музейною галуззю після 24 лютого ц. р. музей активно вивчає запити і мотивації української спільноти, шукаючи своє унікальне місце культурного осередку, де задовольняються духовні потреби громадян.